Posudek vedoucího práce na závěrečnou bakalářskou práci:

Jan BREBERA, Morální aspekty války v Tacitově díle. FF UK Praha 2020. Str. 60.

Dle zadání tématu uvedené práce měl kandidát posoudit Tacitovo pojetí válek, jejích důsledků a souvisejícího hodnocení římské nadvlády na základě vlastního posouzení menších Tacitových spisů *Agricola* a *Germania*, s přihlédnutím k vybraným adekvátním místům z jeho velkých historických prací. Vzhledem k známému obsahu obou malých spisků bylo nasnadě, že závažným námětem vlastního zpracování tématu musí být Tacitův postoj k „barbarům" , jeho pohled na války s nimi a jeho představy o žádoucí formě správy podrobených území; s tím logicky souvisel i pokus o posouzení toho, jaké kvality Tacitus očekává u osobností za správu provincií zodpovědných – od správců až po císaře.

Kol. Brebera zpracoval své téma velmi samostatně; s touto pochvalou za uplatnění vlastního postupu ve výběru a rozboru pramenného materiálu je ovšem spojeno i politování, že na úrovni této první „odborné práce" nevyužil více konzultací s vedoucím práce, které mohly v řadě ohledů (včetně strukturování konečného textu) přispět k lepšímu dojmu z předloženého textu, za nímž je jistě víc práce a úvah, než se v daných formulacích jeví. I když v jádru věci kol. Brebera sleduje opravdu nosně problémy svého tématu, jeho výkladu chybí soustředěnost, je příliš atomizovaný, autorova snaha být „vědecký" na řadě míst produkuje nejednoznačné formulace.

Struktura textu v zásadě odpovídá zadání na úrovni kapitol, problémem jsou subkapitolky, jejichž tituly a argumentace jsou někdy zavádějící, resp. zůstávají fakticky prázdné. Z tohoto aspektu pokládám za povedené kapitoly 1. a 4. První kapitola (s. 7-20) je věnována Tacitovi jako autorovi, charakterizuje se tu stručně jeho historické dílo, blíže pak oba malé spisky, u nichž se kol. Brebera zamýšlí proč asi byly napsány. Samostatnou pasáží tu je vhodné pojednání o římské teorii o *bellum iustum* (a související *pax Romana*), o které autor správně předpokládá, že byla obecně přijatou politicko etickou ideou římské aristokracie, tedy i Tacita (u kterého ovšem toto spojení nenacházíme). „Kouzlem" této teorie bylo, že Římané si z důsledků svých válek (klid, mír a řád ve světě) udělali jejich důvody (božské poslání). Ve čtvrté kapitole (s. 40-53) se autor věnuje Tacitově charakterizaci římských osobností, zvl. ovšem Agricoly („nový typ hrdiny"), Tacitově kritice devastujícího společenského vlivu špatných císařů, omezení pravomoci schopných vojevůdců v době monarchie a „nečinnosti" císařů zanedbávajících válečnou slávu říše.

Jádrem práce mají být zřejmě kapitoly 2. „Tacitus a Římská válka" (s.21-29) a 3: „Dopady římských výbojů" (s. 29-40), kde jsou představeny konkrétní analýzy „důležitých myšlenek k těmto tématům" (s. 22). Východiskem je tu známá řeč Calgacova v *Agr.* 30-32 se zdrcující kritikou loupežně výbojného Říma, s níž jsou argumentačně porovnávány další pasáže především z *Agricoly* (*Germania* poskytuje přece jen méně historického materiálu), kde Tacitus už přímo, ne prostřednictvím barbara, reflektuje jak situaci barbarského prostředí, tak cíle a chování Římanů ve vztahu k barbarům. Nelze upřít, že si autor klade dobré otázky, jeho postup s analýzou příliš atomizovaných a někdy nahodile (?) vybraných textů mu neumožnil podat uspokojivé odpovědi. Čtenář bývá zmaten „nenápadnými" přesuny z jedné pasáže do druhé, v níž je jiný situační kontext; protože je zpravidla analyzován vždy jeden konkrétní text bez odkazů na další ekvivalenty, vzniká dojem určité povrchnosti, i proto, že jednotlivé kapitoly nemají vlastní shrnutí. Tituly některých subkapitol jsou nejasné a jejich (povýtce stručný) obsah je neosvětlí (např. 3.2: „Římský mír jako válka s Římem"), titul 3.1: „Porobení se připodobňují k nectnostným" je nepřípadný, obsah však autorův záměr napoví. Autorovi nelze upřít schopnost kombinovat informace nejen „uvnitř" Tacita, ale i z Cicerona, Sallustia, Caesara ad., pracuje se sekundární literaturou (ke „srovnání" Caesara s kartáginským Hannónem byl ovšem podle mého názoru sveden K. Clarkeovou, s. 35n.);

pozoruhodná je autorova myšlenka, že Tacitus se snaží konfrontovat římskou civilizaci s „barbarskou přirozeností“ a svým způsobem vlastně definovat „barbara“. Kapitolám však chybí větší soustředěnost výkladu. Např. s pokusem odpovědět na otázku, co vlastně Tacitus Calgacovou řečí sledoval, se setkáváme později a na několika místech; srovnání s „opačnou“ řečí Cerialovou (*Hist.* 4, 73 – 74) přijde až ve 4. kapitole (s. 49n.) a toto srovnání není pro bakalářskou práci plně využito. Dovídáme se ovšem důležitou věc, že Tacitovi bližší jsou myšlenky Cerialovy než Calgacovy.

Závěrečné Shrnutí (s.53-55) je naopak koncisně formulované a dokazuje, že autor je schopen zobecnit svá dílčí, často jen naznačená zjištění k tomu, jak se Tacitus staví k válkám. Tacitův postoj má více „vrstev“ a zdánlivě je plný rozporů (vezmeme-li např. už jen Cerialovu a Calgacovu řeč, kritiku nespravedlivé vlády a kritiku malé císařské iniciativy ve výbojích). V každém ze svých děl se Tacitus může vyjadřovat v souladu s tématem a svým uměleckým záměrem, jeho zásadním pesimismem probleskují optimistické okamžiky, ve zkažené společnosti nachází skvělé jedince, dokáže se vcítit do barbarů, kteří jsou obětí římského výboje, ale nikde neřekne, že výboje se mají zastavit. Odsouzeníhodné jsou jen občanské války, jiné války je nutné vést pro bezpečí, klid a slávu Říma. Tacitus rozhodně nebyl pacifista; vítá upřímně římská vítězství, stejně jako velké ztráty nepřátel. Ve svých dílech „vystupuje jako umělec, který se snaží vcítit do různých postav, jako historik popisující dějiny z pohledu římského aristokrata, který nevystupuje z římského diskursu, a jako Tacitus osoba se svými individuálními názory“. Odhalit Tacita člověka je ovšem nejtěžší.

Formální stránka textu není bohužel jeho „silnou stránkou“. Výklad trpí (i díky strukturování) roztěkaností, nacházím celou řadu nevhodných formulací či spojení, které při větší pozornosti mohly být vychytány (např. s. l0 opravdu je *Dialog o řečnících* „monografií na pomezí biografie a příručky k rétorice“?; tamtéž: „teologické i theologické interpretace událostí“; tamté v pozn. 11: lze říci, že *Germania* je etnologický exkurs? ; s.11: „používá vytříbený jazyk a styl slohu“; s. 16: „neboť Řím toužil po celou dobu o mír a klid“ (i věcně takto řečeno to není pravda!); s. 28 „Římané už jsou natolik bohatí a rozlehlí …“; s. 29: „a má neblahé dopady na obyvatelstvo, které se stává otroky, která následuje onen *Pax Romana“* (?!); s.31:“A to nakonec vedlo vzpouru vojska“ (… ke vzpouře?); s. 39, v pozn. 151: co je tady míněno „Galským císařstvím“?; s. 49: „proti němu vystoupí Cerialis, který není podobný Augustovým postojům“; s. 53: „I když lze polemizovat nad autenticitou výroků osob, které jsou v nepřátelství s Římem…“ – není třeba polemizovat, ty řeči jsou výtvorem Tacitovým, podobně jako už dříve Sallustius „napsal „ Mithradatův dopis parthskému králi); s. 54: „Pro Tacita je totiž důležitá netečnost“ – je-li míněna *inertia*, pak tomu nemohu uvěřit. -- V textu je bohužel množství překlepů, prohřešků proti češtině (mluvnická shoda!), na několika místech zřejmě část textu vypadla. Rušivě působí i ponechávání latinských výrazů v českém textu ve tvaru, v jakém se nacházejí v citovaném místě; neshoda s českou syntaxí bije do očí (srov. např. s. 29: „… i když předtím byli *in bellis floruisse“* (!!); s. 31: „tento správce byl *segnius“* (v orig. adverbium). Ojedinělé jsou chyby ve sklonění latinských jmen (s. 40 v pozn. 154: Corbulovo povzdechnutí místo Corbulonovo; správně ale na s. 51); na s. 38 v pozn. 146 má být „kmen Usipetů“.

V závěru práce autor uvádí seznam užitých pramenů a použité sekundární literatury (zde 26 položek). Práce s nimi je doložena jednak přímými citacemi, jednak odkazy v poznámkovém aparátu, který je často využit i k podrobnějšímu zastavení se u detailů, které kol. Breberu spíše zajímají (což je chvályhodné), než aby byly vždy pro práci potřebné. V každém případě to jsou pro čtenáře informace a pro autora možnost zaujmout postoj k polemikám v sekundární literatuře. Formálním nedostatkem seznamu ovšem je podivná citace u pramenných edic či komentářů (Tacitus a Woodman, Augustus a Mommsen…), u českých překladů nejsou uvedeni překladatelé. Plně souhlasím s výběrem autorů, o něž se kol.

Brebera ve své práci nejvíce opíral (Dudley, Mendell, Woodman, Kostial,…), čekal jsem, že mu bude užitečnější Häusslerova práce *Tacitus und das historische Bewusstsein.*

Závěrečné hodnocení pro mne není jednoduché. Analytická práce v kapitolách není dotažena k zobecňujícím závěrům, uspokojivě mohu hodnotit jen kapitoly 1. a 4., kladem je celkové shrnutí v závěru práce, kde se autorovi podařilo formulovat svůj obraz komplikovaného postoje (či spíše postojů) Tacita historika, umělce a člověka. Práce má ovšem i celou řadu formálních nedostatků. Přesto soudím, že kandidát má dostat příležitost k obhajobě práce, při níž může alespoň dodatečně osvětlit metodu svého badatelského postupu a sledovaný cíl např, ve druhé kapitole. Z mého celkového dojmu ovšem vyplývá, že práce nemůže v žádném případě být hodnocena lépe než „dobře“ .

V Praze, 27. 8. 2020

Václav Marek